

Pedagogika I

Zimní semestr

Akademický rok 2014/15

Vyučující: Pavla Zieleniecová
pavla.zieleniecova@mff.cuni.cz

Konzultace: středa 14.30 – 15.30; dobré je
domluvit se předem mailem

Výuka: středa 16.30 – 18.00

Informace a podklady k výuce:

<http://kdf.mff.cuni.cz/vyuka/pedagogika/>

Obsah semináře

1. Úvod

- Podmínky absolvování předmětu
- Individuální podmínky
- Syllabus
- Literatura
- Časový plán

2. Pedagogika

- Základní otázky, na které budeme hledat odpověď
- Základní pedagogické pojmy

3. Žák a jeho učení

- Žák: co o něm říká školský zákon
- Žák a škola, žák mimo školu
- Každý žák je jedinečná osobnost
- Učení
- Druhy učení
- Co je efektivní: „Kužel učení“
- Celoživotní učení
- Řízení procesu učení, cesta k sebeřízení

Podmínky absolvování předmětu

Zimní semestr: Pedagogika I, 2/0 Z

Zápočet:

- 1) **Účast ve výuce** min. $\frac{3}{4}$ (tj. 8x z 11 termínů výuky, viz str. 11)
- 2) **Čtenářský deník** (záznam o každé z přečtených publikací v rozsahu 1 normostrany). Četba – minimálně 4 publikace: povinná (Komenský: Analytická didaktika) + po jedné zvolené publikaci ze tří výběrových okruhů. (Volbu jiné publikace, která není v seznamu, je třeba předem domluvit s vyučující.)

Letní semestr: Pedagogika II, 2/0 Z

Zápočet:

- 1) **Účast ve výuce** min. $\frac{3}{4}$
- 2) **Seminární práce** na zvolené téma (možnost zvolit ze seznamu témat) v rozsahu 5 normostran

Individuální podmínky absolvování předmětu

- Tyto podmínky platí pro studenty, kteří studují v jiné než prezenční formě studia a nemohou ze závažných důvodů splnit podmínku účasti ve výuce jako studenti prezenčního studia (min. $\frac{3}{4}$ termínů výuky v semestru). Ta část povinné účasti, kterou student nemůže splnit, bude nahrazena úkolem zadaným v rámci individuální domluvy s vyučující.
- Studenti, kteří aspirují na individuální podmínky, jsou povinni se nejpozději do 14 dnů od začátku výuky v semestru ohlásit vyučující (mailem nebo osobně v konzultačních hodinách), která s nimi sjedná individuální dohodu o podmínkách získání zápočtu.
- Dohoda bude v souladu s následujícími obecnými podmínkami pro získání zápočtu:
- <http://kdf.mff.cuni.cz/vyuka/pedagogika/zapocty.php>, odkaz na text „Individuální podmínky udělení zápočtu pro studenty jiné než prezenční formy studia“ jsou na posledním řádku stránky

Sylabus

Pedagogika I – zimní semestr

- **1. Žák a jeho učení**

Učení, jeho vnější podmínky a vnitřní předpoklady. Řízení procesu učení, cesta k sebeřízení. Výsledky učení. Kompetence žáků. Hodnocení výsledků učení žáků, jeho cíle, funkce, typy, metody, cesta k sebehodnocení. Diagnostické a klasifikační metody. Didaktické testy. Klasifikace a slovní hodnocení. Problémy školní úspěšnosti žáků. Zjišťování příčin žákova neprospěchu a možnosti jejich překonání. Kázeň a učení, výchovné problémy. Žák a škola, žák mimo školu. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich integrace do běžných tříd, přínosy a rizika. Inkluzivní vzdělávání.

- **2. Učitel a jeho pedagogická činnost**

Role učitele a její proměna, učitelská profese, problém autority. Kompetence učitele, jeho sociální dovednosti, verbální a neverbální komunikace. Vyučování jako činnost učitele v interakci s učícím se žákem. Tradiční vyučování a vyučování orientované na žáka. Zpětná vazba od učitele k žákům. Žákovské a učitelské otázky. Příprava učitele na vyučování. Didaktické chyby začínajících učitelů. Legislativní zakotvení učitele, požadavky na kvalifikaci, přípravné a další vzdělávání. Učitel a škola. Hodnocení a sebehodnocení učitele.

- **3. Cíle vzdělávání a výchovy**

Cíle vzdělávání. Kognitivní (poznatkové a operační), hodnotové a psychomotorické cíle, se zvláštním zřetelem ke vzdělávání v oblasti matematiky, přírodovědných oborů a informatiky. ~~Materiální a formální vzdělávání. Všeobecné a odborné vzdělávání.~~ Vědomosti, dovednosti, schopnosti a kompetence jako cílové kategorie. Kategorizace cílů, příklad: Bloomova taxonomie. Cíle vzdělávání v závazných školských dokumentech (zvl. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia). Jaké kategorie cílů jsou více/méně zdůrazňovány v reálné výuce na našich školách. Potenciál matematiky, přírodovědných oborů a informatiky k rozvíjení kompetencí žáků. Faktor cíle v činnosti učitele a žáků. Vztah cíle a výsledku vzdělávání.

Sylabus

Pedagogika II – letní semestr

- **4. Obsah vzdělávání**

Kultura, věda, technika, umění jako zdroj vzdělávacích obsahů. Didaktická transformace a její úroveň. Obsah vzdělávání, kurikulum, učivo. Materiální a formální vzdělávání, všeobecné a odborné vzdělávání. Snahy o modernizaci vzdělávacích obsahů: strukturalismus, exemplární přístup, základní učivo. Integrace předmětů, integrace přírodovědného vzdělávání. Koncept gramotnosti; matematická, přírodovědná, informační, funkční, finanční gramotnost. Základní školské dokumenty vymezující obsah vzdělávání. Učební plán, učební osnovy, nástup školské reformy a přechod k dvoustupňovému kurikulu. Rámcové vzdělávací programy, školní vzdělávací programy. Standardy vzdělávání. Učebnice, metodické příručky, další literatura pro žáky a učitele rozvíjející vzdělávací obsah a podporující práci učitele a žáka s ním.

- **5. Vyučovací metody a organizační formy**

„Neuvědomělý“ metodický přístup učitele: intuice a nápodoba. Vyučovací metody a organizační formy výuky a jejich rámcová klasifikace. Aktivizující metody a jejich zavádění do výuky. Strategie řešení problémů, problémové vyučování, projektová výuka, kooperativní výuka, heuristická metoda, diskuse, týmové vyučování, případová metoda, inscenační metoda. Didaktické hry a soutěže. Vyučovací hodina, její typy a fáze. Frontální, skupinová a individuální výuka. Diferenciace a individualizace ve vyučování. Otevřené vyučování. Konstruktivistický přístup. Vliv nových technologií: distanční výuka, multimediální prostředky.

- **6. Vzdělávací soustava**

Vzdělávací soustava v ČR, školy a školská zařízení. Základní legislativní dokumenty. Řízení škol a odpovědnost. Financování škol. Domácí vzdělávání, alternativní školy — příklady a charakteristika. Autonomie škol. Současné tendence vývoje vzdělávací soustavy v ČR. Vzdělávací soustava ve vybrané zemi. Kvalita vzdělávání, její indikátory. Efektivita vzdělávání. Pedagogická evaluace – na úrovni žáka, školy, vzdělávacího systému. ČŠI a hodnocení škol. Vlastní hodnocení školy. Mezinárodní výzkumy vzdělávání.

Základní studijní literatura

Studijní podklady na webu <http://kdf.mff.cuni.cz/vyuka/pedagogika/>

Kalhous , Z., Obst, O. a kol.: Školní didaktika. Portál, Praha 2004, 2009

Kolář, Z., Vališová, A.: Analýza vyučování. Grada, Praha 2009

Maňák, J., Švec, V.: Výukové metody. Paido, Brno 1998

Petty, G.: Moderní vyučování. Portál, Praha 1996

Průcha, J.: Moderní pedagogika. Portál, Praha 2005 (4. vyd.)

Švec, V.: Pedagogické znalosti učitele. Aspi, Praha 2005

Vališová, A., Kasíková, H. (eds.): Pedagogika pro učitele. Grada, Praha 2011 (2. vyd.)

(V těchto publikacích se doporučují kapitoly odpovídající tématům podle sylabu.)

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. VÚP v Praze, 2007. Též na

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

(kap. 1 – 4, 5.2 nebo 5.3.1 nebo 5.8, orientačně kap. 6 – 10).

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Např. na <http://www.msmt.cz/file/19743> (orientačně).

Povinná četba

Komenský, J. A.: Didaktika analytická. Různá vydání, např. Státní nakladatelství, Praha 1947

Rozšiřující literatura a okruhy výběrové četby

I. okruh

Hájková, V., Strnadová, I.: Inkluzivní vzdělávání. Grada, Praha 2010

Havlík, R., Koťa, J.: Sociologie výchovy a školy. Praha, Portál 2011

Kasíková, H.: Kooperativní učení a vyučování. Teoretické a praktické problémy. Karolinum, Praha, 2001.

Klesající výsledky českého základního a středního školství: fakta a řešení. McKinsey, Praha 2010.

http://www.mckinsey.com/locations/prague/work/probono/2010_09_02_McKinsey&Company_Klesajici_vysledky_ceskych_zakladnich_a_strednich_skol_fakta_a_reseni.pdf

Kolář, M.: Nová cesta k léčbě šikany. Portál, Praha 2011

Machů, E.: Nadaný žák. Paido, Brno 2010

Maňák, J., Janík, T., Švec, V.: Kurikulum v současné škole. Paido 2009

OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education CZECH REPUBLIC. OECD, 2012.

<http://www.oecd.org/dataoecd/33/47/49479976.pdf>

Průcha, J.: Alternativní školy a inovace ve vzdělávání. Portál, Praha 2004

Rogers, V.: Kyberšikana. Portál, Praha 2011

Veteška, J., Tureckiová, M.: Kompetence ve vzdělávání. Grada 2008

2. okruh

Badegruber, B.: Otevřené učení ve 28 krocích. Praha, Portál 1997

Cangelosi, J. S.: Strategie řízení třídy. Jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce. Portál, Praha 1994

Efektivní učení ve škole. Portál, Praha 2005

Fisher, R.: Učíme děti myslet a učit se. Portál, Praha 2011

Chráska, M.: Didaktické testy. Paido, Brno 1999

Chráska, M., Kalhous, Z. (red.): Pedagogická evaluace v podmínkách současné české školy. Česká asociace pedagogického výzkumu, 1996

Košťálová, H., Miková, Š., Stang, J.: Školní hodnocení žáků a studentů se zaměřením na slovní hodnocení. Portál, Praha 2008

Kyriacou, Ch.: Řešení výchovných problémů ve škole. Portál, Praha 2005

Michalová, Z.: Specifické poruchy učení. Nakl. Tobiáš, Havlíčkův Brod 2004

Navrátil, S., Mattioli, J.: Školní konflikty: jak jim předcházet? jak je řešit? Paido, Brno 2005

Reitmayerová, E.: Cílená zpětná vazba. Portál 2007

Sitná, D.: Metody aktivního vyučování. Portál, Praha 2007

Slavík, J.: Hodnocení v současné škole. Portál, Praha 1999

Zelinková, O.: Poruchy učení. Portál, Praha 2003

3. okruh

- Dytrtová, R., Krhutová, M.: Učitel. Příprava na profesi. Grada, Praha 2009
- Fenstermacher, G.D., Soltis, J.F.: Vyučovací styly učitelů. Portál, Praha 2008
- Gavora, P.: Učitel a žáci v komunikaci. Paido, Brno 2005
- Gavora, P.: Úvod do pedagogického výzkumu. Paido, 2000
- Hrabal, V., Pavelková, I.: Jaký jsem učitel. Praha, Portál 2010
- Chráska, M.: Metody pedagogického výzkumu. Grada, Praha 2007
- Kyriacou, Ch.: Klíčové dovednosti učitele. Portál, Praha 2008
- Mareš, J., Křivohlavý, J.: Komunikace ve škole. Brno, Masarykova univerzita 1995
- Mareš, J., Slavík, J., Svatoš, T., Švec, V.: Učitelovo pojetí výuky. Brno, MU 1996
- Pelikán Jiří: Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Karolinum 1998
- Podlahová, L.: První kroky učitele. Triton, Praha 2004
- Průcha, J.: Učitel. Praha, Portál 2002
- Šedřová, K., Švaříček, R. a kol.: Komunikace ve školní třídě. Portál, Praha 2012
- Švaříček, R., Šedřová, K.: Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Portál, Praha 2007

Časový plán ZS

Termín	Téma	Výuka se nekoná
1. 10. 2014	Žák a jeho učení	
8. 10. 2014	Žák a jeho učení	
15. 10. 2014	Žák a jeho učení	
22. 10. 2014	Žák a jeho učení	
29. 10. 2014	Žák a jeho učení	
5. 11. 2014	Učitel a jeho pedagogická činnost	Pedagogická praxe
12. 11. 2014	Učitel a jeho pedagogická činnost	Děkanský den
19. 11. 2014	Učitel a jeho pedagogická činnost	
26. 11. 2014	Učitel a jeho pedagogická činnost	
3. 12. 2014	Cíle vzdělávání a výchovy	
10. 12. 2014	Cíle vzdělávání a výchovy	
17. 12. 2014	Cíle vzdělávání a výchovy	
7. 01.2015	Cíle vzdělávání a výchovy	

O čem budeme v předmětu Pedagogika pojednávat?

Několik titulků z novin v jednom předprázdninovém týdnu:

- Škola základ života...?!? Ne, život je základem školy...
- Jak se připravit na zavádění tabletů do výuky
- Méně maturantů vzdělanost národa nezlepší
- Za národ nevzdělanější
- "Maturita pro každého" je nebezpečný nesmysl
- Vysoké školy nezohledňují výsledky státních maturit a studenti se nehlásí tam, kam by chtěli
- Ideální model pro hodnocení výukových výsledků
- Povinná maturita z matematiky je diskriminační
- Myšlení dnešní děti bolí a rodiče jsou až agresivní, říkají učitelé
- Čeští kantoři si málo věří
- EU peníze školám: Ministerstvo školství zpřijemnilo školám konec školního roku a začátek prázdnin. Jen tak dál!
- Pomoc v krizi z vysvědčení

Všechna tato témata souvisí s výchovou, vzděláváním...:

Jedná se o témata, která

- jsou ve veřejném zájmu, a jako taková jsou předmětem politického rozhodování (vzdělávací politiky),
- jsou realizována praktickými činnostmi,
- jsou předmětem vědeckého zkoumání: pedagogika (a její součást, pedagogický výzkum).

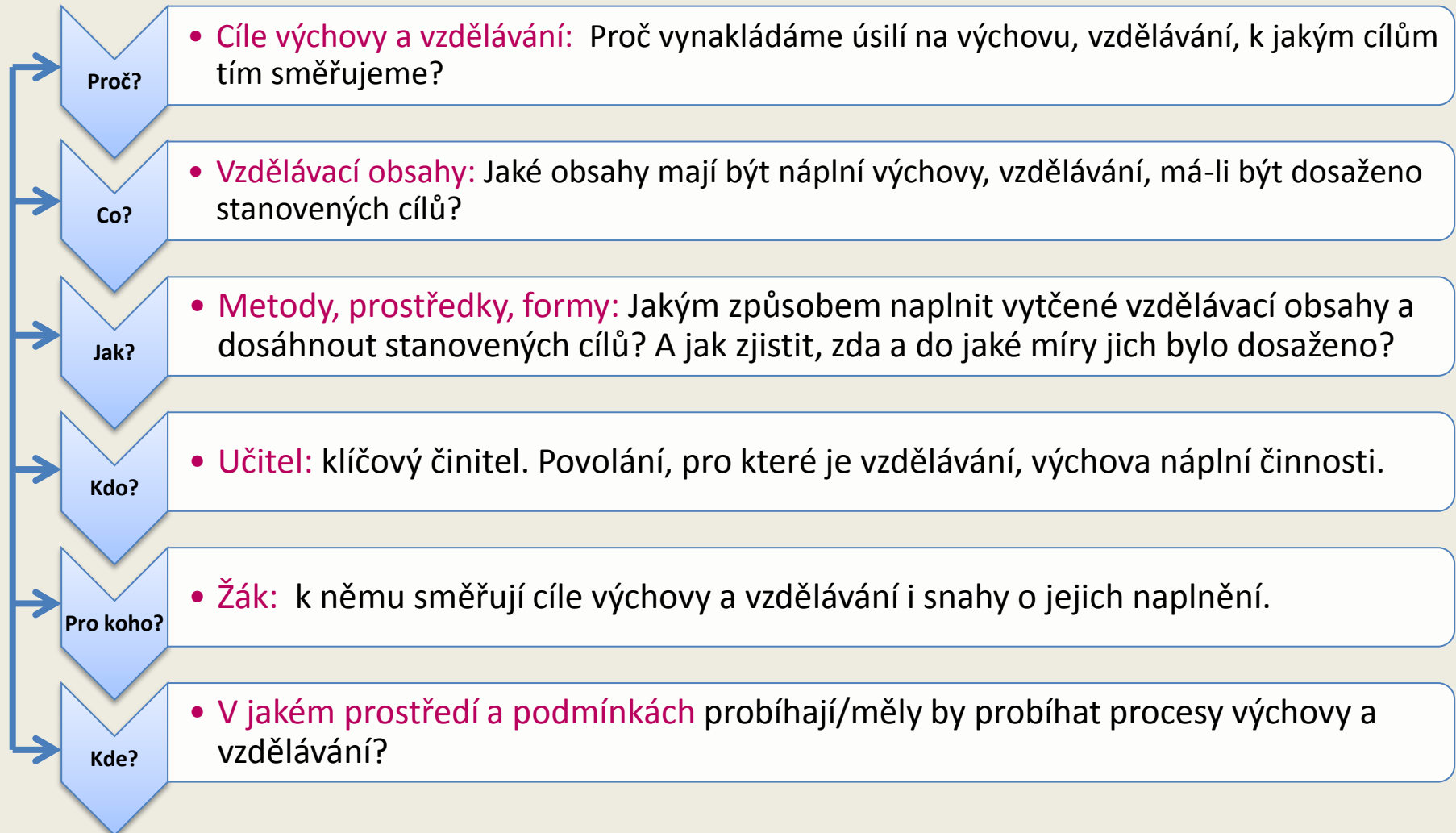
Z hlediska společnosti výchova a vzdělávání jsou záměrné, cílevědomé procesy zprostředkující předávání lidské kultury – jejích hodnot a norem, zvyklostí, vzorců chování a prožívání, znalostí, dovedností.

Z hlediska jedince se jedná o procesy „...záměrného a cílevědomého ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulujících jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.“ (Průcha, J.; Walterová, E., Mareš, J., *Pedagogický slovník, Portál, 6. vyd., Praha 2009, s. 345*)

Co je to PEDAGOGIKA?

- vědní obor, jehož předmětem poznání je výchova, vzdělávání (nejen ve škole);
- zahrnuje řadu dílčích oborů, např. obecnou pedagogiku, filosofii výchovy, srovnávací pedagogiku, didaktiku ...
- a s jinými vědami vytváří hraniční obory, např. sociologii výchovy, ekonomii vzdělávání, pedagogickou psychologii, oborové didaktiky (didaktiku matematiky, fyziky, ...).

Otázky, na které budeme hledat odpověď v předmětu Pedagogika:

Na úvod několik základních pedagogických pojmů:

- **Vzdělávání (edukace)** – proces získávání a rozvoje vědomostí a intelektových a praktických dovedností
- **Vzdělání** – stav, jehož dosáhl učící se jedinec prostřednictvím vzdělávání v kognitivní oblasti; souhrn osvojených znalostí (vědomostí, dovedností)
- **Výchova** – týká se celé osobnosti člověka. Je to záměrná a cílevědomá činnost, jíž vychovávající podporuje rozvoj osobnosti vychovávaného (nejen stránku kognitivní).
- **Výuka** – organizovaný proces edukace, v němž dochází k interakci vyučujícího (učitele) a učícího se (žáka, studenta).
- **Vyučování** – činnost učitele v procesu výuky.
- **Učení** – činnost žáka, studenta, každého, kdo se učí; psychický proces, v němž jedinec získává (osvojuje si) to, co je nad rámec vrozeného: zkušenosti, vědomosti, dovednosti, postoje, vzorce chování, hodnoty, normy, ...

Téma „Žák a jeho učení“ podle sylabu

- Učení, jeho vnější podmínky a vnitřní předpoklady. Řízení procesu učení, cesta k sebeřízení. Výsledky učení. Kompetence žáků. Hodnocení výsledků učení žáků, jeho cíle, funkce, typy, metody, cesta k sebehodnocení. Diagnostické a klasifikační metody. Didaktické testy. Klasifikace a slovní hodnocení. Problémy školní úspěšnosti žáků. Zjišťování příčin žákova neprospěchu a možnosti jejich překonání. Kázeň a učení, výchovné problémy. Žák a škola, žák mimo školu. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich integrace do běžných tříd, přínosy a rizika. Inkluzivní vzdělávání.

Kdo je to žák?

Legislativní vymezení práv a povinností dětí, žáků a studentů je dáno školským zákonem v § 22

(Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání)

- Děti – docházejí do mateřských škol
- Žáci – docházejí do základních a středních škol
- Studenti – docházejí do vyšších odborných škol (a na vysoké školy – na ty se ale vztahuje Zákon č.111/1998 Sb., o vysokých školách)

Povinnosti žáků, studentů a zákonných zástupců dětí a nezletilých žáků podle školského zákona

(1) Žáci a studenti jsou povinni

- a) řádně docházet do školy nebo školského zařízení a řádně se vzdělávat,
- b) dodržovat školní a vnitřní řád a předpisy a pokyny školy a školského zařízení k ochraně zdraví a bezpečnosti, s nimiž byli seznámeni,
- c) plnit pokyny pedagogických pracovníků škol a školských zařízení vydané v souladu s právními předpisy a školním nebo vnitřním řádem.

(2) Zletilí žáci a studenti jsou dále povinni

- a) informovat školu a školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání,
- b) dokládat důvody své nepřítomnosti ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem,
- c) oznamovat škole a školskému zařízení údaje podle § 28 odst. 2 a 3 a další údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání nebo bezpečnost žáka a studenta, a změny v těchto údajích.

(3) Zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků jsou povinni

- a) zajistit, aby dítě a žák docházel řádně do školy nebo školského zařízení,
- b) na vyzvání ředitele školy nebo školského zařízení se osobně zúčastnit projednání závažných otázek týkajících se vzdělávání dítěte nebo žáka,
- c) informovat školu a školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích dítěte nebo žáka nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání,
- d) dokládat důvody nepřítomnosti dítěte a žáka ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem,
- e) oznamovat škole a školskému zařízení údaje podle § 28 odst. 2 a 3 a další údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání nebo bezpečnost dítěte a žáka, a změny v těchto údajích.

Práva žáků, studentů a zákonných zástupců dětí a nezletilých žáků podle školského zákona

(1) Žáci a studenti mají právo

- a) na vzdělávání a školské služby podle tohoto zákona,
- b) na informace o průběhu a výsledcích svého vzdělávání,
- c) volit a být voleni do školské rady, jsou-li zletilí,
- d) zakládat v rámci školy samosprávné orgány žáků a studentů, volit a být do nich voleni, pracovat v nich a jejich prostřednictvím se obracet na ředitele školy s tím, že ředitel školy je povinen se stanovisky a vyjádřeními těchto samosprávných orgánů zabývat,
- e) vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání, přičemž jejich vyjádřením musí být věnována pozornost odpovídající jejich věku a stupni vývoje,
- f) na informace a poradenskou pomoc školy nebo školského poradenského zařízení v záležitostech týkajících se vzdělávání podle tohoto zákona.

(2) Práva uvedená v odstavci 1 s výjimkou písmen a) a d) mají také zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků.

(3) Na informace podle odstavce 1 písm. b) mají v případě zletilých žáků a studentů právo také jejich rodiče, popřípadě osoby, které vůči zletilým žákům a studentům plní vyživovací povinnost.

Žák a škola

Každá škola dotváří rámeček práv a povinností žáka jednak formou psaných veřejně přístupných dokumentů, jednak nepsanými pravidly, která tvoří tradici školy a jsou součástí celkového sociálního klimatu školy – mj. zavedenými zvyklostmi ve vztazích mezi žáky, vedením školy, učiteli a nepedagogickými pracovníky.

Základní informace pro žáky:

- **Školní normy:**

- **Školní řád** – základní norma; vymezuje práva a povinnosti žáků
- **Klasifikační řád** (Pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků)
- **Pravidla bezpečnosti a ochrany zdraví žáků**, jejich ochrana před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí
- Řády učeben, školního hřiště apod.

(Některé školy shrnují všechna ustanovení do jediného dokumentu - školního řádu.)

- Škola může vydat další pravidla, která upravují chování žáků v souladu s „filosofií“ školy; příklad odjinud – následující stránka

- **Informace o škole:**

- Vize školy
- Školní vzdělávací program
- Inspekční zprávy
- Výroční zprávy

Příklad: moje škola - Gymnázium Strakonice <http://www.gymstr.cz/>, záložka Dokumenty

Příklad odjinud: Pravidla vzájemných vztahů ve škole

„Ředitelka základní školy v Oklahomě předkládá **osm zásad, na kterých by měly být založeny vztahy ve škole** a podle kterých by se měli řídit učitelé, žáci i vedení školy. Dodržování těchto zásad významně mění kulturu školy. /.../

1. **Budeme se vzájemně respektovat** a cenit si každého jako jedinečné osobnosti.
2. **Nebudeme se nikomu smát** nebo ho zesměšňovat či srážet.
3. **Chováme se slušně**, poděkujeme a poprosíme, omluvíme se – zde jsou základy pro pěstování nezištnosti a empatie.
4. **Navzájem se povzbuzujeme k úspěchu** – všichni se zlepší, když se zlepší každý z nás.
5. **Navzájem si pomáháme**, kdykoli je to možné – dovednost týmové práce je nezbytná pro další život.
6. **Oceníme každé úsilí** – každý dělá chyby, ale potřebuje pochválit snahu.
7. **Navzájem se podporujeme** ve snaze dosáhnout co možná nejlepších výsledků.
8. **Budeme žít spravedlivý život**, dodržovat zdravý životní styl, budeme budovat svůj charakter.“

Zdroj: newsletter@scio.cz ze 4.7.2014

Žák mimo školu

- Aktivity mimo školu organizované školou v rámci výuky
- Aktivity ve volném čase žáka (volnočasové aktivity)

Aktivity mimo školu organizované školou v rámci výuky:

- výchovné koncerty, exkurze apod. Žák je zde vlastně mimo školu pouze místně, jedná se však o řádnou výuku, role učitele a žáka zůstávají stejné jako v běžné výuce v prostředí školy, učební aktivity žáka probíhají podle vzdělávacího programu školy a pod vedením učitele.
- Vymezení práv, povinností a odpovědnosti učitelů a žáků při výuce mimo školu je specifikováno ve vyhlášce ministerstva školství a zpravidla i ve školním řádu nebo jiných školních směrnících.

Vyhláška MŠMT ke školskému zákonu – ustanovení týkající se výukových akcí mimo školu:

- Bezpečnost a ochranu zdraví žáků ve škole, při akcích konaných mimo školu zajišťuje škola svými zaměstnanci, vždy však nejméně jedním pedagogickým pracovníkem. Na jednu osobu zajišťující bezpečnost a ochranu zdraví žáků nesmí připadnout více než 25 žáků. (Výjimku z tohoto počtu může stanovit s ohledem na náročnost zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků ředitel školy.) Při akcích konaných mimo školu se zajišťuje bezpečnost a ochrana zdraví žáků na předem určeném místě 15 minut před dobou shromáždění. Po skončení akce končí zajišťování bezpečnosti a ochrany zdraví žáků na předem určeném místě a v předem určeném čase. Místo a čas shromáždění žáků a skončení akce škola oznámí nejméně 2 dny předem zákonným zástupcům žáků.

Volnočasové aktivity

- Aktivity, které jedinec provádí mimo pravidelný vzdělávací či pracovní program.
- Mohou být nahodilé nebo opakované.
- Jejich charakteristickými znaky jsou dobrovolnost a velká míra samostatnosti a zájmu účastníků.
- Volnočasové aktivity mohou být organizované, nebo jsou prováděny samostatně, mnohdy velmi spontánně jednotlivcem nebo skupinou účastníků.
- Organizované volnočasové aktivity
 - Mohou být pořádány školou, školským zařízením (střediska volného času, školní družiny, školní kluby), nebo jinými institucemi - veřejnými, neziskovými i komerčními.
 - Zpravidla sledují výchovné a vzdělávací cíle, i když mohou směřovat i jen k relaxaci, zábavě a sportovnímu vyžití či k jinému kvalitnímu vyplnění volného času (např. u organizovaných volnočasových aktivit směřujících účastníky k dobrovolnictví; tam je však implicitně přítomný významný výchovný cíl - osobnostní a sociální rozvoj účastníků).
 - I ty organizované volnočasové aktivity, které nabízejí účastníkům „jenom“ zábavu a sportovní vyžití, mají svůj význam: nabízejí kvalitní a sociálně akceptovatelné naplnění volného času, který by jinak u některých mladých lidí mohl být stráven nečinně nebo v sociálně méně přijatelných nebo nepřijatelných spontánních aktivitách.
- Samostatné (individuální nebo skupinové) volnočasové aktivity
 - Mohou mít také vzdělávací cíl, který si jedinec nebo skupina vědomě nastaví, mnohdy ale jsou rovněž vykonávány pro zábavu, pro naplnění volného času, někdy z potřeby sdružovat se s vrstevníky, bez hlubšího záměru.
 - Samostatné volnočasové aktivity mohou být sociálně akceptovatelné nebo neakceptovatelné; v tomto druhém případě jde mnohdy o aktivity skupin (party, sociálně neintegrováné skupiny dospívajících).

Každý žák je jedinečná osobnost

Neexistují dva stejní žáci; liší se od sebe biologickým, psychickým i sociálním vybavením; liší se svým genetickým vkladem i tím, jak jsou formováni v průběhu svého života.

Žádný žák není a priori špatný nebo dokonalý; každý má individuální předpoklady, které je možné za podpory učitele a školy rozvíjet, a každý má svá individuální omezení, která je třeba brát v úvahu a snažit se je překonávat.

Učitel by měl individualitu žáka respektovat a stavět na ní své pozitivní pedagogické působení.

K tomu je nezbytné, aby učitel své žáky znal: jejich předpoklady, možnosti a meze.

Učitel by se měl pokud možno seznamovat i s prostředím, v němž žáci žijí mimo školu, především rodinným.

Dobrému učiteli záleží na každém žáku; snaží se ho podporovat v učení a rozvíjet jeho individuální předpoklady, motivaci a aspirace.

Učení

- Učení = činnost, v jejímž průběhu jedinec (např. žák) získává (osvojuje si) znalosti, dovednosti, hodnoty, postoje, vzorce chování;
- učením se mění, rozvíjejí vrozené předpoklady jedince.
- Z hlediska komunity je učení základem reprodukce kultury.

Druhy učení – podle mechanismu, jenž je základem:

- Habituační (navyknání si na okolní prostředí)
- Podmiňování (nejjednodušší forma učení; vytváření spojů podnět - reakce)
- Senzomotorické učení (osvojování senzomotorických dovedností)
- Kognitivní učení (učení se poznatkům = osvojování znalostí, učení se intelektovými činnostem = osvojování intelektových dovedností, včetně složitých dovedností jako je řešení problémů)
- Sociální učení (učení sociální percepce, komunikaci a interakci; „učení se žít mezi lidmi“)

Druhy učení – podle míry záměrnosti:

Podle míry záměrnosti, s níž se jedinec učí:

- Záměrné učení (intencionální, přímé, řízené; učení v užším slova smyslu)
- Spontánní učení (bezděčné, neúmyslné, nepřímé)

Jaké přístupy k učení jsou efektivní?

Kužel učení (kužel zkušenosti)

- Autor: americký učitel a profesor pedagogiky Edgar Dale (1900-1985).
- Zachycuje vztah mezi metodou vyučování/učení a efektivitou vyučování/učení.
- „Podle tohoto modelu je efektivita učení nejvyšší ve chvíli, kdy je spojena s reálnými situacemi, s reálnými zážitky žáků (dno kužele). Postupně směrem vzhůru se díky použité metodě učení nebo výukovému materiálu z člověka stává více a více pouhý pozorovatel reality a tím klesá efektivita učení. Na špici kužele pak jsou metody, které pracují již jen se symboly, které realitu představují – tato rovina je pro žáky tou nejtěžší. ... Zjednodušeně by se dalo říci, že žáci se budou učit tím snáze a efektivněji, čím více smyslů v reálných situacích zapojí. Takové zkušenosti jsou podle Dalea klíčem k efektivnímu vyučování.“
(http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/K/Ku%C5%BEel_zku%C5%A1enosti, staženo 25.6.2014)

Kužel učení

Po 14 dnech si pamatujeme	Činnosti prováděné při učení	Způsob zapojení
90% toho, co děláme	Dělat skutečné věci Hraní rolí (Role Play)	Aktivní
70% toho, co říkáme	Přednášet – vyučovat Podílet se aktivně na diskuzi	
50% toho, co vidíme a slyšíme	Sledovat film Sledovat prezentaci	Pasivní
30% toho, co vidíme	Dívat se na obrázky	
20% toho, co slyšíme	Poslouchat hovorový projev	
10% toho, co přečteme	Číst si	

Zdroj: <http://www.abcjazyky.cz> (1.7.2014)

Celoživotní učení (celoživotní vzdělávání)

- Moderní pojetí vzdělávání, „v němž jsou všechny možnosti učení ... chápány jako jediný propojený celek, který dovoluje rozmanité a četné přechody mezi vzděláváním a zaměstnáním a který umožňuje získávat stejné kvalifikace a kompetence různými cestami a kdykoli během života. ... Celoživotní učení chápe veškeré učení jako nepřerušenu kontinuitu „od kolébky do zralého věku“.“
(Strategie celoživotního učení ČR. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha 2007)

Etapy celoživotního učení

- **Počáteční vzdělávání:** počáteční etapa vzdělávání v základních, středních, vyšších odborných a vysokých školách; končí zpravidla vstupem do na trh práce.
- **Další vzdělávání** - probíhá po vstupu na trh práce, zpravidla souběžně se zaměstnáním.

„Celoživotní učení je v ideálním pojetí považováno za nepřetržitý proces, ve skutečnosti jde spíše o neustálou **připravenost člověka učit se** než o neustálé studium. Vychází se přitom ze zásady, že konkrétní získané kompetence nejsou tak cenné jako schopnost učit se. Mluví se tedy spíše o celoživotním učení, nikoliv vzdělávání, aby se tím zdůraznil význam i takových učebních aktivit každého jedince, které nemají organizovaný ráz, tzn. samostatného učení např. při práci, při pobytu v přírodě, na kulturních akcích apod.“ *(Tamtéž)*

Složky celoživotního učení

- **Formální učení (formální vzdělávání)** – plánované (záměrné, cílené), v rámci formálního vzdělávacího systému, výsledkem je získání vyššího stupně vzdělání.
- **Neformální učení (neformální vzdělávání)** – rovněž plánované, nevede ale k získání vyššího stupně vzdělání (zpravidla v rámci programů poskytovaných různými vzdělávacími institucemi – komerčními i neziskovými; toto vzdělání mohou poskytovat i běžné školy).
- **Informální učení** - probíhá v rámci aktivit každodenního života, včetně volnočasových aktivit. Může a nemusí být záměrné; velká část informálního učení probíhá spontánně po celý život, často si ani neuvědomujeme, že se učíme.

Řízení procesu učení, cesta k sebeřízení

Učení žáků ve výuce je řízené zvenčí – učitelem. Na činnost učitele ve výuce – vyučování – lze nahlížet právě jako na řídicí činnost, jako na řízení učebních činností žáků.

Učitelovo řízení učebního procesu by mělo vést k tomu, aby si žáci efektivně a kvalitně osvojovali vědomosti a dovednosti a rozvíjeli postoje

- související s učební látkou,
- související s učením (→ kompetence k učení).

„Podstata vyučování je tedy v jakési jednotě, v propojení učení žáků a řídicích aktivit učitele. Lze říci, že školu a v ní vyučování tvoří tyto dva základní prvky:

- učící se žák,
- a učení žáků řídicí učitel.“

(Kolář, Vališová: Analýza vyučování: viz seznam základní literatury. S. 91.)

V každém učebním procesu v rámci výuky je přítomný, vedle vnějšího řízení učitelem, i určitý podíl sebeřízení žáka. To by si učitel měl nejen uvědomovat, ale měl by také cíleně sebeřízení žáka při učení rozvíjet.

„Dobře řízeným učením se žák učí se učit.“

(Tamtéž, s. 92)

Řízení žákového učení a učitelovo pojetí výuky

Při řízení učební činnosti žáků má každý učitel jedinečný přístup, který záleží na jeho individuálním pojetí faktorů ovlivňujících učební proces žáků:

- cílů výuky,
- obsahu (učiva),
- celkového přístupu k výuce (např. konstruktivistická vs. transmisivní výuka),
- metod a organizačních forem výuky,
- výsledků výuky a jejich hodnocení,
- žáka a jeho učení, skupiny žáků,
- učitele a jeho role.

→ učitelovo pojetí výuky, učitelova pedagogická filosofie

Typy učitelova řízení učebního procesu žáků

Můžeme si je představit na kontinuu:

Manipulativní řízení: vnější řízení; učitel řídí žakovu učební činnost pokyny, příkazy, usměrňováním, žák víceméně pasivně plní uložené úkoly, učitelovo řízení je úplné, bez podílu sebeřízení žáka.

Participativní, kooperativní řízení: žák se v menší či větší míře podílí na řízení své učební činnosti, je aktivní, spolupracuje na řízení s učitelem a/nebo ve skupině spolužáků.

Sebeřízení: žák samostatně řídí svou učební činnost.

Samostatné učení, autoregulace

Samostatné učení (syn. sebeřízení, samořízení při učení, řízení vlastního učení, autoregulace): vlastní řízení cílů, motivace, obsahů, postupů, výsledků, podmínek a předpokladů učení.

Při samostatném, autoregulovaném učení si jedinec nejenom osvojuje vědomosti a dovednosti související se zpracovávanými obsahy, ale učí se učit: rozvíjí i svou kompetenci k učení.